

Znanstveni skup

HRVATSKE FORTIFIKACIJE KROZ STOLJEĆA FORTIKON 2025.

Šibenik,
27.–28. studenoga
2025.

Edukacijski kampus Tvrđava sv. Ivana

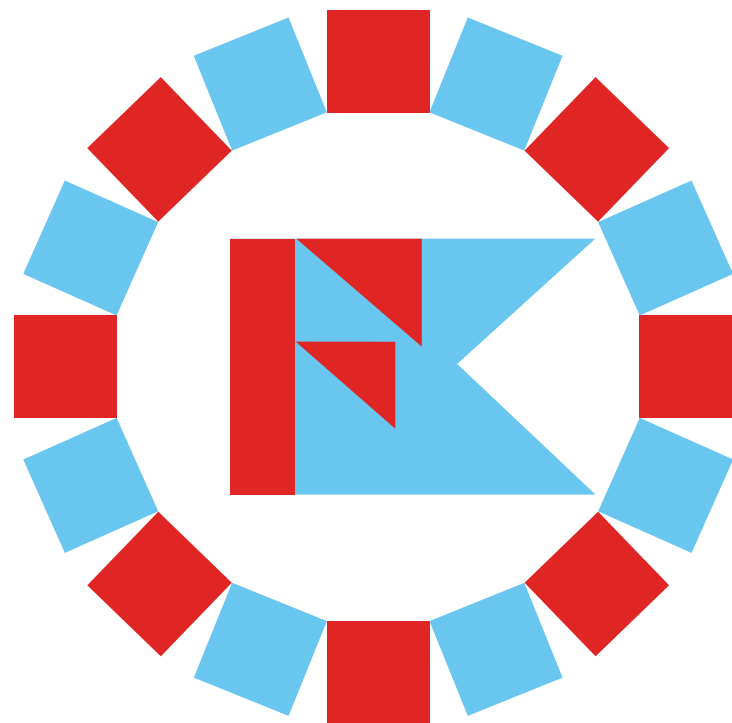
ISBN 978-953-373-063-9

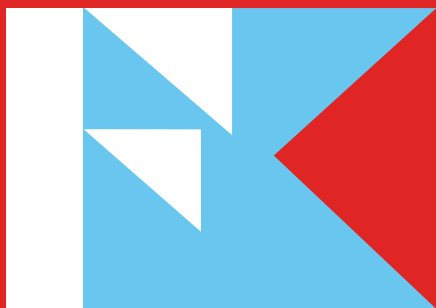
Zagreb—Šibenik

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

 TVRĐAVA KULTURE ŠIBENIK

FORTIKON 2025.

Znanstveni skup
HRVATSKE FORTIFIKACIJE KROZ STOLJEĆA – FORTIKON 2025.

Tvrđava sv. Ivana, Šibenik

ORGANIZATORI

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
Tvrđava kulture Šibenik

ZNANSTVENI ODBOR

Irena Benyovsky Latin, Hrvatski institut za povijest, Zagreb
Darka Bilić, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
Laris Borić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru
Anita Gamulin, Područni konzervatorski ured Split, Ministarstvo kulture i medija
Katarina Horvat-Levaj, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
Zlatko Karač, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Matej Klemenčič, Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani
Josip Pavić, Tvrđava kulture Šibenik
Andrej Žmegač, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Darka Bilić, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
Ana Ćurić, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
Dora Horvat, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
Josip Pavić, Tvrđava kulture Šibenik
Ana Skračić Vračar, Tvrđava kulture Šibenik

POKROVITELJSTVO

Grad Šibenik
Šibensko-kninska županija
Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske

Konferencija se održava u okviru istraživačkog projekta
Instituta za povijest umjetnosti „Od lokalnog do regionalnog.
Umjetnost Jadranske Hrvatske od srednjeg vijeka do 19. stoljeća”
(LoRegUm, 2023-2027), koji financira Europska unija —
NextGenerationEU.

Znanstveni skup

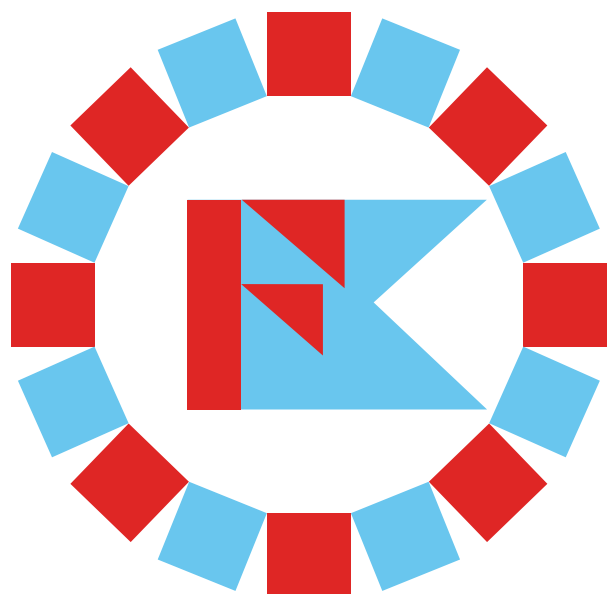
HRVATSKE FORTIFIKACIJE KROZ STOLJEĆA — FORTIKON 2025.

Knjiga sažetaka

Šibenik, 27.–28. studenoga 2025.

Zagreb—Šibenik 2025.

FORTIKON 2025.

Proslov

Fortifikacije oblikovane na prostoru današnje Hrvatske tijekom povijesti – od rimskih bedema i srednjovjekovnih gradina, preko renesansnih bastionskih sustava i gradskih zidina do modernih baterija i bunkera 19. i 20. stoljeća – obuhvaćaju bogat raspon tipoloških oblika, pri čemu je gotovo svako povijesno razdoblje ostavilo svoj karakteristični trag, čineći to naslijeđe i tipološki raznolikim i povijesno slojevitim. One svjedoče o tehničkim dostizima i arhitektonskim rješenjima svoga vremena te omogućuju bolje razumijevanje načina na koji su se tijekom povijesti oblikovali prostor, granice i obrambeni sustavi na hrvatskom teritoriju. Njihova izgradnja bila je rezultat kako širih geostrateških interesa velikih političkih sila, tako i inicijativa lokalnih zajednica i pojedinaca. U njihovu su planiranju i gradnji sudjelovali brojni akteri, vojni zapovjednici, inženjeri, arhitekti, administrativna tijela i građevinski majstori, ostavivši iza sebe bogatu dokumentaciju od iznimne važnosti za današnja istraživanja, valorizaciju i obnovu.

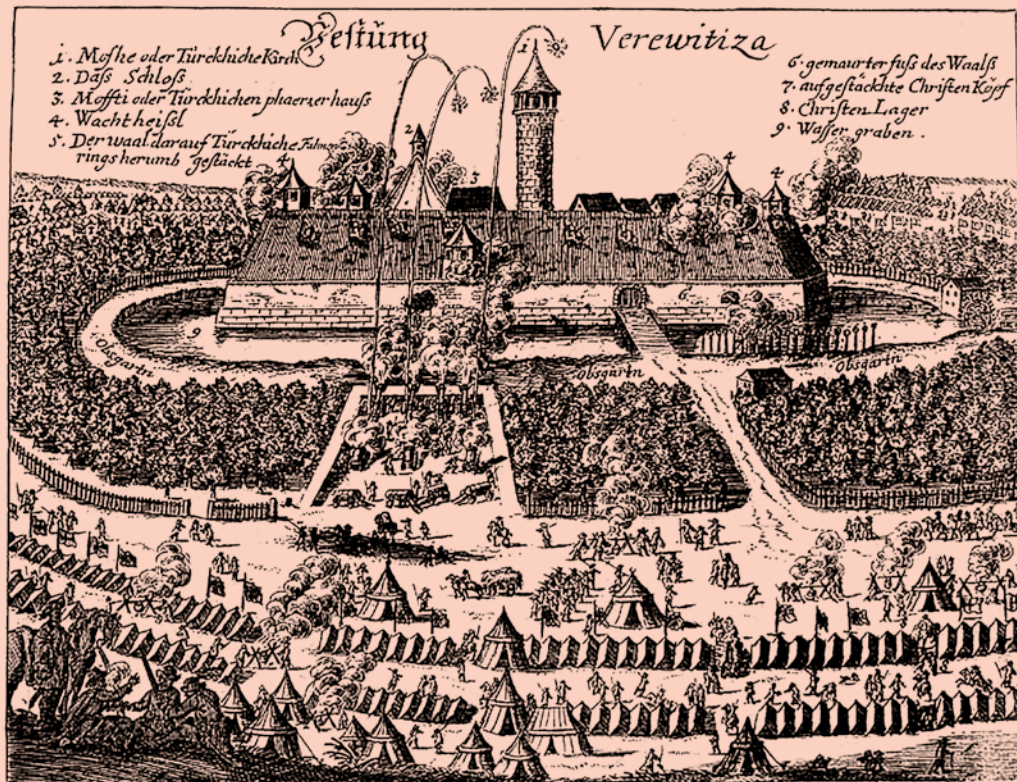
Znanstveni skup HRVATSKE FORTIFIKACIJE KROZ STOLJEĆA – FORTIKON 2025. usmjeren je na predstavljanje rezultata recentnih znanstvenih istraživanja fortifikacija na hrvatskom prostoru kroz sva povijesna razdoblja. Namjera je bila okupiti stručnjake iz različitih disciplina: povjesničare arhitekture, povjesničare, arheologe, arhitekta, urbaniste, konzervatore i druge koji svojim radom pridonose boljem razumijevanju, interpretaciji i valorizaciji ove višeslojne baštine. Cilj skupa je sveobuhvatno sagledavanje fortifikacijskog naslijeđa, poticanje interdisciplinarnog dijaloga te razmjena novih spoznaja, interpretativnih pristupa i istraživačkih metodologija.

Uvodna riječ

Pred nama je prvi skup o hrvatskim utvrdama. Pri tome mislimo na poziv koji je podrazumijevao cijeli hrvatski prostor, a ne samo pojedinu regiju ili povijesni politički okvir, kakvih je skupova već bilo. Uz to, tematiziraju se utvrde svih razdoblja, pa tu također nisu bila postavljena ograničenja. Utoliko nesumnjivo o skupu možemo govoriti kao o novitetu.

Prijavljena izlaganja svojom su raznolikošću odgovorila pozivu, i to ne samo regionalnom i kronološkom nego i „metodološkom” širinom. Jer naslovi jednom upućuju na aktualna istraživanja s odgovarajućim hipotezama, drugi put na sintezne poglede ili re-interpretacije poznatoga. Sve je to, vjerujemo, rezultat razgrnate problematike povezane s fortifikacijskom baštinom, a velik broj najavljenih tema k tome je takav da bi se o svakoj od njih mogao prirediti zaseban skup.

Složit ćemo se da je hrvatska arhitektonska baština ne samo vrijedna nego na svoj način i intrigantna. To umnogome ima veze s činjenicom da je Hrvatska povijesno ležala (i leži) na granici Zapada i Istoka, a to se stanje još izravnije očitovalo na području fortifikacijskih zahvata. Mislimo, primjerice, na najveće krizno razdoblje u hrvatskoj povijesti, kada je osmanska invazija dominantno određivala povijesne tokove i nesumnjivo poticala izgradnju utvrda. Na tom tragu može se naslutiti da je udio fortifikacijskih građevina u ukupnom građevnom nasljeđu i znatniji nego u drugim zemljama.

Bitka kod Virovitice 1684., Grafička zbirka, Hrvatski državni arhiv

Odaziv sudionika na poziv za izlaganje bio je iznad očekivanja i govori o interesu za bavljenje tim slojem baštine. Kao što vrijedi za svaki znanstveni skup, njegov se smisao ne iscrpljuje samo kvalitetno prezentiranim temama, nego je još više u upoznavanju i interakciji među sudionicima, pa će nesumnjivo tako biti i ovaj put. Okupljanje „burgologa” pokazat će za kojim temama i formatima prezentacije treba težiti ubuduće pa sadašnji skup u pozadini ima i svoju eksperimentalnu dimenziju.

Na ovome mjestu treba zahvaliti organizatorima, pozdraviti inicijativu kolegice Darke Bilić te svima poželjeti ugodno provedeno vrijeme u Šibeniku.

Andrej Žmegač
član Znanstvenog odbora

Znanstveni skup

HRVATSKE FORTIFIKACIJE KROZ STOLJEĆA FORTIKON 2025.

Raspored izlaganja

Šibenik,
27.–28. studenoga
2025.

Edukacijski kampus Tvrđava sv. Ivana

Tvrđava sv. Ivana, Šibenik

27. studenoga 2025., četvrtak

8:30 – 9:00	Registracija sudionika skupa
9:00 – 9:35	Pozdravni govori
09:40 – 11:30	PRVA SEKCIJA
09:40 – 10:00	Vanja Kovačić
	Trogirske zidine od helenizma do baroka
10:00 – 10:20	Josip Pavić
	<i>Castrum, suburbium, burgus</i> : što znamo o šibenskim fortifikacijama i prostornom razvoju prije uspostave mletačke vlasti 1412. godine?
10:20 – 10:40	Ana Šverko
	Prilozi doprinosu Sanmichelijevih modernizaciji fortifikacija na istočnoj obali Jadrana
10:40 – 11:00	Danko Zelić
	Utvrde Dubrovnika na veduti iz Austrijske nacionalne knjižnice u Beču
11:00 – 11:20	Irena Pauk Sili
	Povijesna analiza vojno-civilne utvrde u Osijeku od nastanka do transformacije
11:20 – 11:30	Rasprava
11:30 – 11:45	Pauza

11:45 – 13:15	DRUGA SEKCIJA
11:45 – 12:05	Hrvoje Kekez
	U potrazi za zaboravljenom utvrdom. Prilog određivanju lokacije srednjovjekovne utvrde Otoke na Uni
12:05 – 12:25	Ivan Alduk
	Mlečani u utvrdama u unutrašnjosti Dalmacije krajem 15. i početkom 16. stoljeća
12:25 – 12:45	Darka Bilić
	Utvrdjivanje poluotoka Sveti Petar u Makarskoj u 17. stoljeću
12:45 – 13:05	Vinko Madiraca, Damir Stanić, Marko Sinobad
	Vojnokrajiške granične utvrde na području Karlovačke, Ličko-senjske i Zadarske županije (razdoblje između mira u Srijemskim Karlovcima 1699. i mira u Svištovu 1791. godine)
13:05 – 13:15	Rasprava
13:15 – 14:30	Ručak za sudionike skupa

Raspored izlaganja

14:30 – 16:00	TREĆA SEKCIJA
14:30 – 14:50	Ivo Vojnović Dioklecijanova palača i kasnoantičke utvrde na Bliskom Istoku
14:50 – 15:10	Silvija Pisk Utvrde u srednjovjekovnim ispravama
15:10 – 15:30	Frane Prpa Od Gradine do Meteriza – povijesni razvoj i tipologija osmanskih fortifikacija u gradu Drnišu
15:30 – 15:50	Borislav Puljić Osmanske fortifikacije Mostara u razdoblju obrane
15:50 – 16:00	Rasprava
16:00 – 16:15	Pauza

16:15 – 18:05	ČETVRTA SEKCIJA
16:15 – 16:35	Karla Papeš Pisani arhivski izvori o gradnji tvrđave sv. Ivana u Šibeniku
16:35 – 16:55	Andrija Nakić Rezultati arheoloških istraživanja tvrđave sv. Ivana (2015. – 2022.)
16:55 – 17:15	Snježana Perojević Pregled utvrđivanja Splita u 17. stoljeću
17:15 – 17:35	Andrej Žmegač Rossinijevi crteži dalmatinskih utvrda
17:35 – 17:55	Ivo Glavaš Dvije zaboravljene austrijske utvrde na Voštarnici u Zadru
17:55 – 18:05	Rasprava
19:30	Večera za sudionike skupa

Raspored izlaganja

28. studenoga 2025., petak

9:00 – 10:30 PRVA SEKCIJA

9:00 – 9:20 **Karla Gusar, Dario Vujević**

Konstrukcija, dekonstrukcija i rekonstrukcija utvrđenih struktura Ljubljane na Ljubačkoj kosi

9:20 – 9:40 **Eva Buća, Tomislav Zojčeski**

Recikliranje u prošlosti. Kula Budak u svijetlu novih istraživanja

9:40 – 10:00 **Andrej Janeš, Ivana Hirschler Marić**

Razvoj utvrde Jelovik (Stari grad Sokolac) u Brinju kroz prizmu arheoloških istraživanja

10:00 – 10:20 **Dolores Oštrić**

Grobnički kaštel između obrane i reprezentativnosti: stratigrafija, funkcija i valorizacija

10:20 – 10:30 Rasprava

10:30 – 10:45 Pauza

10:45 – 11:35 DRUGA SEKCIJA

10:45 – 11:05 **Josip Višnjić**

Fortifikacijska arhitektura istarskih srednjovjekovnih feudalnih elita – rezultati istraživanja i obnove u posljednjih 20 godina

11:05 – 11:25 **Katja Marasović**

Osobitosti kaštelanskih renesansnih utvrda i utvrđenih naselja

11:25 – 11:45 **Zlatko Karač**

Osmanske fortifikacije u Hrvatskoj – specifičnosti arhitekture i stanje istraženosti

11:45 – 12:05 **Tatjana Tkalčec**

Arheološka slika razvoja srednjovjekovnih gradišta na prostoru međurječja Drave i Save

12:05 – 12:25 **Dubravka Latinčić, Krešimir Regan**

Srednjoeuropski kašteli u kontinentalnoj Hrvatskoj

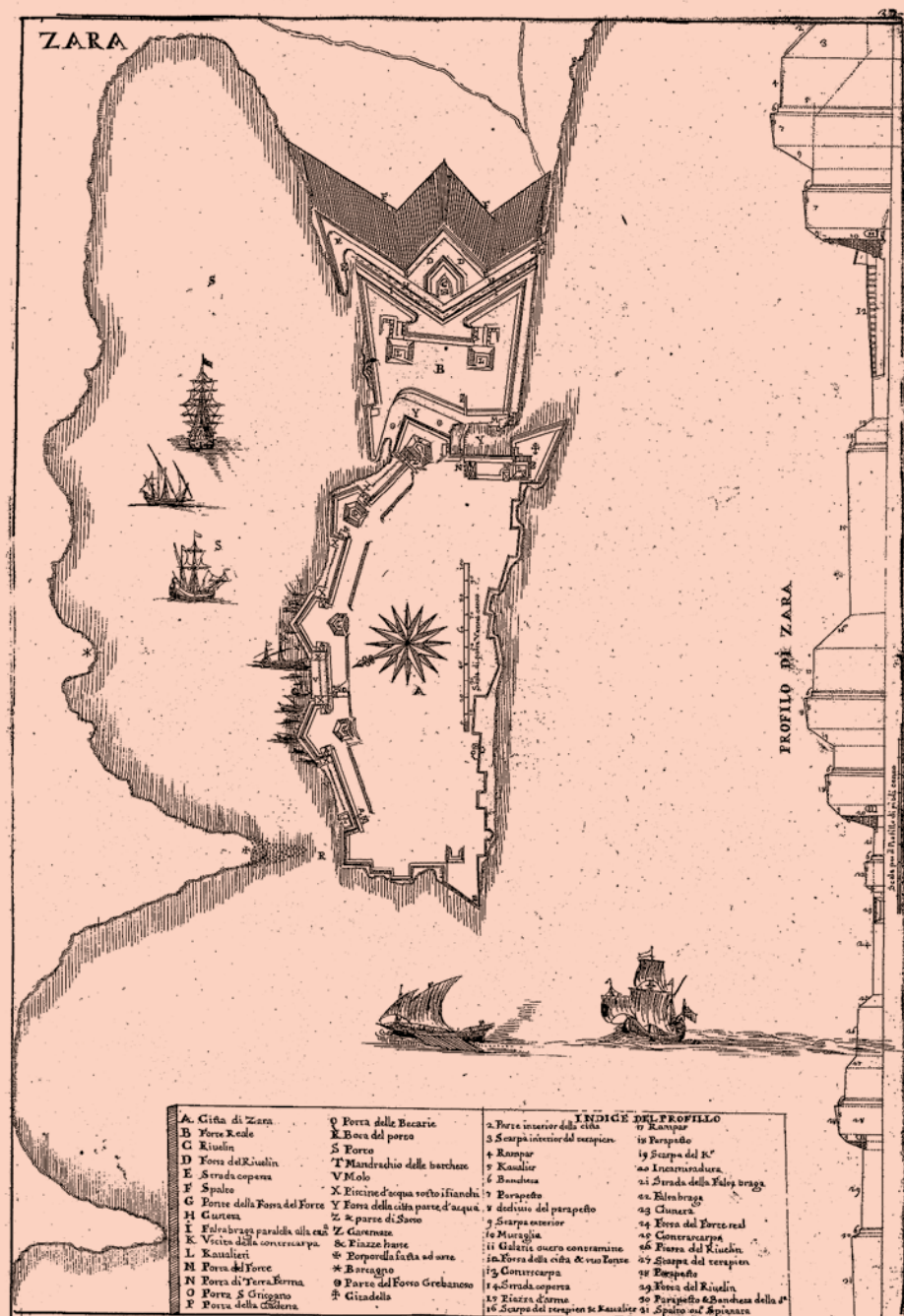
12:25 – 12:35 Rasprava

12:35 – 12:45 Završna riječ

12:45 – 14:00 Ručak za sudionike skupa

14:00 Izlet

Raspored izlaganja

Ivan Alduk

Ministarstvo kulture i medija,
Područna konzervatorska služba Imotski

Mlečani u utvrdama u unutrašnjosti Dalmacije krajem 15. i početkom 16. stoljeća

■ Mletačka je Republika, nakon višestoljetnih pokušaja, do 1420. godine zauzela najveći dio istočnojadranske obale i otoka. Strateški su razlozi takvog pothvata i više nego jasni u kontekstu mletačke pomorske orijentacije i kontrole plovidbenih putova. Međutim, tijekom 15. stoljeća, a posebice u njegovoj drugoj polovici, u zaleđu istočne obale Jadrana javlja se novi i agresivni susjed – Osmansko Carstvo. Iako će Mlečani odnose, tj. probleme s Osmanlijama nastojati rješavati na diplomatski način – sukobi i ratovi postaju neizbježni, a mletačka pozicija na Jadranu time postaje upitna. Hoće li i kako Republika Sv. Marka reagirati na te nove izazove te koliko će ulogu u tome imati postojeće i potpuno nove fortifikacije u unutrašnjosti Dalmacije – tema je ovog kratkog izlaganja. ■

Ivan Alduk diplomirao je 2002. na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a 2022. doktorirao na Sveučilištu u Zadru s temom *Srednjovjekovne fortifikacije u Dalmatinskoj zagori*. Iste godine kada je diplomirao počeo je raditi kao vanjski suradnik u Konzervatorskom odjelu u Splitu, gdje se zaposlio 2004. Od 2009. bio je pročelnik Konzervatorskog odjela u Imotskom, a tijekom 2023. pročelnik Konzervatorskog odjela u Dubrovniku. Trenutačno je zaposlen u Područnoj konzervatorskoj službi Imotski. Vodio je arheološka i konzervatorska istraživanja te poslove zaštite spomenika na području Solina, Klisa, Hvara i u unutrašnjosti Dalmacije. Bavi se temama iz srednjovjekovne i ranonovovjekovne arheologije i povijesti, posebno srednjovjekovnim fortifikacijama i stećcima. ■

Darka Bilić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Utvrđivanje poluotoka Sveti Petar u Makarskoj u 17. stoljeću

■ Poluotoci su u fortifikacijskoj praksi predstavljali iznimno povoljne položaje jer su, s tri strane okruženi morem, pružali prirodnu zaštitu i time smanjivali potrebu za opsežnim obrambenim strukturama. Takve prirodne konfiguracije sustavno su iskorištavane na dalmatinskoj obali kroz dugi period.

Poluotok Sveti Petar u Makarskoj uskim je jezičcem zemlje povezan s kopnom te, zahvaljujući povišenom položaju u odnosu na okolni teren i strmim padinama prema moru s južne i istočne strane, pruža sigurno utočište i prirodni zaklon od napada. Marinko Tomasović, koji je više godina provodio arheološka istraživanja na vrhu poluotoka, unutar pojasa ograđenog obodnim zidom uokolo crkvice sv. Petra, utvrdio je građevinske faze gradine od prapovijesti do osmansko-mletačkog razdoblja.

Uz sintezni pregled utvrđivanja poluotoka Sveti Petar kroz povijest, ovo izlaganje, na temelju analize dosad neobrađenih arhivskih dokumenata i crteža iz Državnog arhiva u Veneciji, nastoji rekonstruirati zahvate na utvrđivanju poluotoka 1646. te ponovno 1652. godine, u kratkom razdoblju kada je Makarska, za vrijeme Kandijskog rata, bila pod vlašću Mletačke Republike. ■

Darka Bilić diplomirala je povijest umjetnosti te talijanski jezik i književnost na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je i doktorirala obranivši disertaciju posvećenu mletačkim inženjerima i civilnoj arhitekturi 18. stoljeća u mletačkoj Dalmaciji i Albaniji. Zaposlena je kao viša znanstvena suradnica na Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu. Usavršavala se na Sveučilištu Harvard i u Villi I Tatti. Vodila je i sudjelovala u nizu istraživačkih projekata posvećenih arhitektonskoj baštini ranonovovjekovnog Jadrana te aktivno surađuje na međunarodnim projektima. Njezin znanstveni interes usmjeren je na arhitekturu ranoga novog vijeka na istočnojadranskoj obali, s posebnim naglaskom na ulogu Mletačke Republike u oblikovanju izgrađenog prostora. ■

Eva Buća

Ruina d.o.o., Šibenik

Tomislav Zojčeski

Ruina d.o.o., Šibenik

Recikliranje u prošlosti. Kula Budak u svjetlu novih istraživanja

■ U ovom radu donosimo osvrt, sagledan iz više perspektiva, na kulu Budak kao najočuvaniji spomenik ovog tipa u Ravnim kotarima. Zaključke temeljimo na rezultatima arheoloških istraživanja te interpretaciji prostornih podataka koji se odnose na njezin položaj u krajoliku u odnosu prema ostalim vojnim strukturama te podgrađem sa svim popratnim sadržajima koji ga okružuju. Osvrćemo se i na vizualnu komunikaciju između sustava kula ovog područja te izrađujemo kartu vidljivosti donoseći precizne rezultate. Zahvaljujući otkrićima tijekom arheoloških istraživanja, donosimo i dodatnu povijesnu namjenu same kule koja objašnjava i opravdava neuobičajenu razinu stanja očuvanosti kamenih ostataka građevine. ■

Eva Buća rođena je u Splitu 1984., po struci magistrica arheologije i prvostupnica francuskog jezika i književnosti. Zaposlena je u tvrtki Ruina d.o.o. U svojem radu bavi se arheološkim istraživanjima različitih nalazišta na prostoru Hrvatske. Osim svih standardnih aspekata arheološkog posla, djeluje i na polju zračne arheologije te sudjeluje u LiDAR snimanjima i interpretaciji baštine. Također sudjeluje na kongresima, istraživačkim projektima te objavljuje stručne i znanstvene radove iz svojeg područja rada. ■

Tomislav Zojčeski diplomirao je arheologiju 2013., nakon čega radi za različite institucije i tvrtke gdje sudjeluje na većem broju arheoloških istraživanja, terenskih pregleda i sl. Od 2015. uz arheologiju počinje se baviti poslovima dokumentiranja kulturne baštine, a od 2021. i snimanjem te interpretacijom kulturne baštine iz LiDAR podataka. Sudjelovao je kao predavač na više znanstvenih skupova i autor je znanstvenih radova arheološke tematike. ■

Ivo Glavaš

Ministarstvo kulture i medija,
Područna konzervatorska služba Šibenik

Dvije zaboravljene austrijske utvrde na Voštarnici u Zadru

■ Utvrde iz vremena austrijske uprave u Dalmaciji do sada nisu zaokupile veću pažnju znanstvenika, tako da još uvijek nemamo ni osnovni katalog takvih građevina. Na zadarskom predjelu Voštarnici, točno preko puta povijesne jezgre na poluotoku, na mjestu nekadašnjeg kompleksa tekstilne tvornice „Boris Kidrič“, nalaze se ostaci jedne od dviju austrijskih utvrda, koje su bile povezane obrambenim jarkom. U potpunosti se uklapaju u tipologiju obrambenih objekata iz prve polovine i sredine 19. stoljeća (odnosno od pada Napoleona do revolucionarne 1848. godine) duž Austrijskog Carstva, kao što je na primjer golemi sustav austrijskih utvrda u prostoru tzv. Quadrilatera u današnjem Venetu i Lombardiji. Tek su neke od austrijskih utvrda u obrambenom prstenu Pule površinom bile veće od zadarskih, što nam govori o tome koliko su austrijske vojne vlasti ozbiljno shvaćale zaštitu Zadra sa sjeveroistočne, kopnene strane, gdje je još Sforza Pallavicini u 16. stoljeću planirao izgraditi ambiciozan obrambeni sustav. ■

Ivo Glavaš rođen je u Šibeniku 1964. Studirao je povijest i povijest umjetnosti, a na Sveučilištu u Zadru 2015. doktorirao je rimsku provincijalnu arheologiju tezom *Vojno značenje cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji za principata*. U novije vrijeme posvećen je istraživanju kasnosrednjovjekovnih i ranonovovjekovnih fortifikacija u Šibeniku i Dalmaciji, s posebnim naglaskom na mletačkim fortifikacijama. Član je uredništva kategoriziranoga znanstvenog časopisa *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*. ■

Karla Gusar

Odjel za arheologiju Sveučilišta u Zadru

Dario Vujević

Odjel za arheologiju Sveučilišta u Zadru

Konstrukcija, dekonstrukcija i rekonstrukcija utvrđenih struktura Ljubljane na Ljubačkoj kosi

■ Selo Ljubač, smješteno nedaleko od Zadra, nalazi se na jugoistočnoj obali Ljubačke uvale. Iznad sela je Ljubačka kosa, istaknuti greben na kraju kojeg se, na rtu Ljubljana, smjestio srednjovjekovni utvrđeni grad koji se 1205. u ispravi kralja Andrije II. spominje se kao *castrum Lubey/Jubae*. Odjel za arheologiju posljednjih pet godina provodi različita istraživanja koja za cilj imaju utvrditi osnovnu stratigrafiju i kronologiju lokaliteta, prije svega kroz definiranje građevinskih faza. U primarnom fokusu istraživanja našle su se tako i obrambene strukture, kao i terase koje okružuju naselje. Naime, trenutačno vidljive obrambene formacije Ljubljane sastoje se od nekoliko građevinskih elemenata za koje prije samih istraživanja nije bilo moguće utvrditi jasan kronološki i razvojni slijed: jarak na istočnoj strani, zemljani nasipi, zidani bedemi na sjevernoj, istočnoj i južnoj strani, kula na ulazu u naselje i terase. Arheološkim istraživanjima dobiveni su podaci koji će znatno pridonijeti poznavanju razvoja spomenutih fortifikacijskih elemenata. ■

Karla Gusar rođena je 1976. u Zadru. Na poslijediplomskom studiju Arheologija istočnog Jadrana 2006. stječe titulu magistra znanosti, a 2010. doktora znanosti. Od 2002. zaposlena je na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru, na kojem u zvanju izvanrednog profesora izvodi nastavu na preddiplomskom, diplomskom i doktorskom studiju. Sudjelovala je u nizu arheoloških istraživanja i na više znanstvenih projekata. Autorica je i koautorica znanstvene monografije, znanstvenih i stručnih radova u knjigama, časopisima i zbornicima skupova s temama iz srednjovjekovne i novovjekovne arheologije. ■

Dario Vujević rođen je 1978. u Imotskom. Od 2004. zaposlen je na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru. U zvanju redovitog profesora predaje na svim razinama studija, a od 2011. radi i kao vanjski suradnik na Odjelu za arheologiju Filozofskog fakulteta u Mostaru. Autor je ili koautor dviju monografija te 40 znanstvenih i stručnih radova u različitim publikacijama. Kao izlagač sudjeluje na brojnim međunarodnim znanstvenim skupovima. Koautor je i dviju arheoloških izložbi. ■

Andrej Janeš

Odjel za kopnenu arheologiju Zagreb,
Hrvatski restauratorski zavod

Ivana Hirschler Marić

Odjel za kopnenu arheologiju Zagreb,
Hrvatski restauratorski zavod

Razvoj utvrde Jelovik (Stari grad Sokolac) u Brinju kroz prizmu arheoloških istraživanja

■ Utvrda se nalazi u središtu današnjeg naselja Brinje, u sjevernoj Lici, na pretpostavljenom srednjovjekovnom putu iz Slavonije (Modruša) prema moru (Senj). Stari grad, koji je poznat po imenu Sokolac, izgrađen je na prostranoj 30-ak metara visokoj uzvisini usred brinjskog polja. U pisanim izvorima od 14. stoljeća možemo je povezati s imenom Jelovik. Sastoji se od nepravilno ovalne jezgre organizirane oko pravokutnog dvorišta. Na zapadnoj strani nalaze se ostaci ulazne kule, dok je s istočne određena višekatnim objektom u kojem se nalazi kapela. S južne strane nalazi se masivni rondel. Cijela je uzvisina bila okružena obrambenim zidom ojačanim polukružnim kulama i kvadratnom ulaznom kulom.

Odjel za kopnenu arheologiju Službe za arheološku baštinu Hrvatskoga restauratorskog zavoda u razdoblju od 2014. do 2022. proveo je sedam istraživačkih kampanja. Rezultati sveobuhvatnih arheoloških istraživanja poduprti različitim analizama omogućili su detaljno sagledavanje razvoja jednog važnog spomenika srednjovjekovne i ranonovovjekovne profane arhitekture. ■

Viši konzervator arheolog **Andrej Janež** (1983.) diplomirao je (2009.) i doktorirao (2022.) na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani. Od 2008. radi u Hrvatskom restauratorskom zavodu, u Službi za arheološku baštinu, u odjelima za kopnenu arheologiju u Juršićima (2008. – 2011.) i u Zagrebu (od 2011.). Sudjelovao je na više desetaka sustavnih i zaštitnih arheoloških istraživanja u Hrvatskoj i Sloveniji, od 2010. kao voditelj istraživanja. Sudjelovao je na nizu znanstvenih i stručnih skupova iz polja srednjovjekovne i novovjekovne arheologije te zaštite kulturne baštine. Od 2017. nacionalni je predstavnik u međunarodnoj udruzi za istraživanje srednjovjekovnih i novovjekovnih ruralnih nalazišta Ruralia te zamjenik nacionalnog predstavnika u međunarodnoj kastelološkoj udruzi Castrum Bene. Povremeno predaje kao gost na kolegijima na odsjecima za arheologiju i povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Rijeci. ■

Ivana Hirschler Marić, viši konzervator arheolog, diplomirala je na jednopredmetnom studiju arheologije na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 2005. zaposlena je na Odjelu za kopnenu arheologiju Službe za arheološku baštinu Hrvatskoga restauratorskog zavoda. Sudionica je brojnih arheoloških istraživanja diljem zemlje te autorica/koautorica više znanstvenih radova. Od 2017. voditeljica je programa *Arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana*. Polja su njezina znanstveno-istraživačkog interesa: srednjovjekovna arheologija, samostanski kompleksi groblja, urbana i ruralna naselja, svakodnevni uporabni predmeti u srednjem vijeku, novovjekovna keramika, kasnoantička keramika i staklo. ■

Zlatko Karač

Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Osmanske fortifikacije u Hrvatskoj – specifičnosti arhitekture i stanje istraženosti

■ Tijekom duge osmanske prisutnosti u hrvatskim krajevima (1493. – 1795.) izvedene su brojne turske adaptacije starijih srednjovjekovnih utvrda (Knin, Klis, Bribirska glavica, Drniš, osječka Tvrđa, Cetinograd), kao i posve nove fortifikacije (tvrđava Perušić kod Benkovca, niz izdvojenih kula na područjima Like i podbiokovskoga primorja, kula Norinska u dolini Neretve, kašteli u kanjonima Zrmanje, Krke i Cetine). Osobito su zanimljive urbane fortifikacije poput novoosnovanih vojnih naselja, npr. *Yeni Hissar* (Petrinja, 1592.) i vjerojatno Gospić (razvijen iz utvrđenog sklopa Rizvan-age Senkovića sredinom 17. stoljeća) te novih drvenih *palanki* na važnijim prometnicama (Sotin, Dalj, Darda). Najambiciozniji je fortifikacijski pothvat izvedba gradskih utvrda Makarske, ključne osmanske luke u Dalmaciji, koje netom po dovršetku mostarskoga mosta po nalogu carigradske Porte izvodi Sinanov učenik neimar Hajredin ml. (1568.; danas su posve uništene). Morfološki su „potpis” turskih utvrda kružne kule, dok gotovo posve izostaju šiljati bastioni, koji se od sredine 16. stoljeća kao moderne i mnogo efikasnije protuartiljerijske fortifikacije grade s mletačke i habsburške strane granice. ■

Zlatko Karač (Vukovar, 1961.) diplomirao je i doktorirao na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je sada redoviti profesor i znanstveni savjetnik u trajnom zvanju, donedavno i prodekan za znanost. Bavi se poviješću i zaštitom hrvatske urbanističke i arhitektonske baštine, osobito kroz prostornoplanske dokumente. Objavio je brojne znanstvene i stručne radove, uz ostalo i o osmanskom kulturnom sloju u našim krajevima; na Filozofskom je fakultetu u Zagrebu utemeljio i vodi kolegij Islamska arhitektura i umjetnost. ■

Hrvoje Kekez

Sveučilišni odjel za povijest

Hrvatskog katoličkog sveučilišta, Zagreb

U potrazi za zaboravljenom utvrdom. Prilog određivanju lokacije srednjovjekovne utvrde Otoke na Uni

■ Rijeka Una u razdoblju razvijenoga i kasnoga srednjega vijeka bila je jedna od najvažnijih prometnih spona prostora istočne jadranske obale, tj. prostora onodobne Dalmacije i Hrvatske, s panonskim prostorima, tj. onodobnom Slavonijom i Ugarskom. Stoga ne treba čuditi da su brojni plemićki magnati, baš kao i brojne institucije, nastojali držati pod kontrolom barem dio toga prometnoga pravca gradeći pri tome različita utvrđenja, čija je važnost dodatno porasla tijekom 16. stoljeća, tj. u vrijeme osmanske ugroze, kada je većina tih utvrđenja uključena u svojevrсни protuosmanski obrambeni pojas na rijeci Uni. Jedna od tih utvrda bila je i srednjovjekovna Otoka, čiju se gradnju može smjestiti u sredinu 13. stoljeća, a prvi se put u sačuvanim pisanim izvorima spominje 1264. godine. Riječ je o utvrdi kojom su u promatranom vremenskom isječku uglavnom gospodarili knezovi Babonići, tj. njihovi potomci knezovi Blagajski, a podno koje se razvilo istaknuto poluurbano naselje s brojnim središnjim funkcijama. Budući da u današnjoj Bosanskoj Otoci ne postoje nikakvi znatniji ostaci srednjovjekovne Otoke, Radoslav Lopašić pretpostavio je da se nalazila na otočiću posred rijeke Une na kojemu se u njegovo doba nalazio drveni most te su to razmišljanje uglavnom preuzeli kasniji autori. U ovom će se izlaganju dubinskom analizom sačuvanih srednjovjekovnih latinskih isprava, kao i analizom različitih novovjekovnih kartografskih prikaza te terenskim rekognisciranjem, pokušati dati drugačije promišljanje o izvornoj lokaciji srednjovjekovne utvrde Otoke na Uni. ■

U potrazi za zaboravljenom utvrdom. Prilog određivanju lokacije srednjovjekovne utvrde Otoke na Uni

Hrvoje Kekez diplomirao je povijest i informatologiju 2004. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Doktorsku tezu *Plemićki rod knezova Babonića do kraja 14. stoljeća* obranio je 2012. na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Od 2023. redoviti je profesor na Sveučilišnom odjelu za povijest Hrvatskoga katoličkog sveučilišta. Usavršavao se na Institute of Medieval Studies, University of Leeds (2009./2010.), a 2014. boravio je na poslijedoktorskom znanstvenom usavršavanju na Nanovic Institute for European Studies, University of Notre Dame, Indiana, SAD.

Objavio je pedesetak znanstvenih i više desetaka stručnih radova, tri znanstvene monografije, četiri zbornika znanstvenih radova te deset popularno-stručnih monografija. Sudjelovao je u više znanstvenih projekata, od kojih je vodio tri: *Porijeklo, strukture i percepcije društvenih elita hrvatskoga srednjeg i ranog novoga vijeka* (HKS), *Percepcije hrvatskih, slavonskih i dalmatinskih elita u kasnom srednjem i ranom novom vijeku* (HKS) i *Topografija srednjovjekovne Zagrebačke županije* (HRZZ). ■

Vanja Kovačić

Ministarstvo kulture i medija,
Područni konzervatorski ured Split

Trogirske zidine od helenizma do baroka

■ Na primjeru Trogira, malog grada smještenog na otočiću, autorica razmatra slojevitost obrambenih sustava iz različitih povijesnih razdoblja. Od obrambenoga gradskog zida iz helenističkog vremena, kasnoantičkih ostataka gradskih zidina, srednjovjekovnih kula s novim cinktorom zida i gradskim kaštelom, do renesansnog ojačavanja strateških točaka obrane i gradnje bastionskih baroknih utvrđenja prema kopnu. Uz analizu sačuvanih zidina i kula pretežno medievalnih odlika, iznosi rezultate višegodišnjih istraživanja u području urbane arheologije, nadopunjene kartografskim i arhivskim paralelama. Posebno ističe slijed urbanističkih promjena uz obrambeni pojas grada i prednosti vodene linije i morskih kanala u različitim konceptima i realizaciji obrane. U širem kontekstu donosi i primjere obrane komunalnog teritorija na kopnenom i čiovskom arealu Trogira. ■

Vanja Kovačić diplomirala je povijest umjetnosti i arheologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Na istom je fakultetu magistrirala 1987. (*Omiš – razvoj starog naselja*) i doktorirala 2012. (*Samostan sv. Nikole u Trogiru – razvoj jugoistočnog dijela grada*). Radila je kao konzervator za nepokretna kulturna dobra u Konzervatorskom odjelu u Splitu. Znanstveni interes posvetila je urbanoj arheologiji i fortifikacijama u Trogiru, Splitu, Omišu i dr. Boravila je na specijalizaciji na Politehnici u Solunu, na katedri za fortifikacije. ■

Vinko Madiraca

Ministarstvo kulture i medija,
Područna konzervatorska služba Gospić

Damir Stanić

Zavod Ivan Kukuljević Sakcinski,
Hrvatski državni arhiv, Zagreb

Marko Sinobad

Ministarstvo kulture i medija,
Područna konzervatorska služba Šibenik

Vojnokrajiške granične utvrde na području Karlovačke, Ličko-senjske i Zadarske županije (razdoblje između mira u Srijemskim Karlovcima 1699. i mira u Svištovu 1791. godine)

■ Razdoblje između mira u Srijemskim Karlovcima 1699. i mira u Svištovu 1791. godine rezultiralo je konačnim definiranjem granice Vojne krajine, odnosno Habsburškog Carstva prema Osmanskom Carstvu, a to razgraničenje u velikoj mjeri odgovara današnjoj državnoj granici Republike Hrvatske prema Bosni i Hercegovini. Tijekom tog razdoblja granica se više puta redefinirala kroz vojne operacije i mirovne ugovore, a tragovi tih procesa i danas su vidljivi u pograničnom prostoru Karlovačke, Ličko-senjske i Zadarske županije u obliku ostataka vojnih utvrđenja i prateće infrastrukture. Organizaciju novovjekovnog „limesa“ pratila je i izgradnja cestovne mreže, što označava početak znatnije organizacije državnog prostora nakon ranijih pustošenja uzrokovanih ratovima s Osmanlijama. Terenska istraživanja područja uz rijeke Koranu i Unu, gornji tok Zrmanje te područje Ličke Plješivice proveli su djelatnici kon-

Vojnokrajške granične utvrde na području Karlovačke, Ličko-senjske i Zadarske županije (razdoblje između mira u Srijemskim Karlovcima 1699. i mira u Svištovu 1791. godine)

zervatorskih odjela Ministarstva kulture i medija u Zadru, Gospiću i Šibeniku (Leposava Petri, Vinko Madiraca i dr. sc. Marko Sinobad) te arheolog Nikola Cesarik, dok je arhivska građa prikupljena zahvaljujući suradnji dr. sc. Damira Stanića iz Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu i Ivana Kovača iz Muzeja Like Gospić. ■

Vinko Madiraca, diplomirani arheolog, karijeru je započeo 2007. na Odsjeku za kopnenu arheologiju pri Službi za arheološku baštinu Hrvatskoga restauratorskog zavoda, gdje je radio do 2008. Od 2008. do 2018. radio je u tvrtkama Pisa trade d.o.o. i Zadruge Arheo KO-OP, sudjelujući u brojnim zaštitnim i sustavnim arheološkim istraživanjima diljem Hrvatske. Od 2019. zaposlen je u Područnoj konzervatorskoj službi Gospić pri Ministarstvu kulture i medija RH, gdje sudjeluje u konzervatorskoj zaštiti arheološke baštine Ličko-senjske županije. ■

Damir Stanić završio je studij povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 2011. zaposlen je kao arhivist u Hrvatskom državnom arhivu, a od 2025. radi u Zavodu „Ivan Kukuljević Sakcinski” HDA-a. Godine 2020. doktorirao je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu s temom *Bihać kao sjedište Bihačke kapetanije i slobodni kraljevski grad*. Sudjelovao je na brojnim znanstvenim skupovima, održao stručna predavanja i bio pozvani predavač na diplomskim i poslijediplomskim studijima Filozofskog fakulteta i Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu te Filozofskog fakulteta u Osijeku. Njegovi su glavni znanstveni interesi društvena, vojna i urbana povijest hrvatskog ranog novog vijeka, komparativni procesi europske povijesti istog razdoblja, povijest Vojne krajine te vojna povijest 17. stoljeća, osobito Tridesetogodišnji rat. ■

Marko Sinobad, rođen 1979., na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2012. na Odsjeku za arheologiju obranio disertaciju *Jupiterov kult na području Hrvatske*. Od 2006. do 2012. radio je u Odjelu za arheološku baštinu Ministarstva kulture u Zagrebu, a od 2012. zaposlen je u Područnoj konzervatorskoj službi Šibenik kao viši stručni savjetnik – konzervator. Sudjelovao je, kao član stručne ekipe ili voditelj, u sustavnom iskopavanju svetišta Majke Božje Gorske u Loboru te u zaštitnim istraživanjima na prostoru Dina Petrokemije i LNG terminala u Omišlju, trasama autocesta i na trgu J. J. Strossmayera u Đakovu. Njegovi istraživački interesi uključuju zavičajnu povijest, ekohistoriju i arheologiju Drugog svjetskog rata, s posebnim naglaskom na avioarheologiju. ■

Katja Marasović

Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije
Sveučilišta u Splitu

Osobitosti kaštelanskih renesansnih utvrda i utvrđenih naselja

■ Nakon pada Bosne 1463. Dalmaciji je zaprijetila izravna opasnost od Turaka. Da bi zadržali svoje težake na zemlji i time osigurali poljoprivrednu proizvodnju, posjednici zemalja splitskoga i trogirskoga područja morali su sami organizirati obranu teritorija jer je mletačka vlast bila zaokupljena utvrđivanjem dalmatinskih gradova. Od kraja 15. do kraja 16. stoljeća, na 17 km dugoj obali Kaštelanskoga zaljeva utvrđeno je 20 položaja, odnosno sagrađeno je 20 „kaštela”. Naime, jedanaest je posjednika sagrađilo svoju utvrdnu s pripadajućim utvrđenim naseljem, sedam je sagrađilo samo utvrdnu bez utvrđenog naselja, a na dva su mjesta sagrađena utvrđena naselja bez utvrde. Na kaštelanskom području možemo razlikovati tri tipa posjedničkih utvrda: *kaštel* koji se sastojao od stambene građevine na jugu i obrambenog dijela na sjeveru, *utvrđena kuća*, dvokatna građevina koja je sa sjeverne strane imala osobine utvrde, a na jugu palače, te *kula*, koja je osim obrane bila namijenjena i stanovanju. Osim obrambene, utvrde su imale i važnu gospodarsku ulogu jer su se u njima sakupljali i obrađivali poljoprivredni proizvodi. ■

Katja Marasović rođena je 1961. u Splitu. Diplomirala je 1985. i doktorirala 2002. na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu. Od 1987. do 2014. bila je zaposlena u Mediteranskom centru za graditeljsko naslijeđe istog fakulteta, a od 2004. zaposlena je na Fakultetu građevinarstva, arhitekture i geodezije u Splitu, gdje je voditeljica Katedre za graditeljsko naslijeđe. Bavi se nastavnim i znanstveno-istraživačkim te stručnim radom na polju istraživanja, zaštite i obnove povijesnih građevina, posebice Dioklecijanove palače i povijesne jezgre Splita te dalmatinske fortifikacijske arhitekture. ■

Andrija Nakić

Odjel za istraživanje i interpretaciju baštine,
Tvrđava kulture Šibenik

Rezultati arheoloških istraživanja tvrđave sv. Ivana u Šibeniku (2015. – 2022.)

■ Tvrđava sv. Ivana, izgrađena u svega 58 dana 1646. godine, u iduća dva desetljeća više je puta znatno mijenjala svoj izgled dok nije postigla onaj sličan današnjem. Intenzivna je graditeljska aktivnost rezultirala je time da se prvotna tvrđava površinom manja od 1200 m² danas rasprostire na gotovo 20 000 m². Sve su te promjene ostavile tragove koji su djelomično bili istraženi prije početka projekta obnove i revitalizacije tvrđave. Početkom tog projekta u travnju 2019. ponudila se prilika da se kroz arheološki nadzor i istraživanja na vrijeme primijete, istraže i zaštite ostali materijalni ostaci na tvrđavi. U iduće tri godine, koliko je trajao nadzor, svakodnevna prisutnost arheologa na terenu rezultirala je otkrićem velikog broja do tada nepoznatih struktura, koje su poslužile da se popuni povijesna slika nastanka i razvoja ove najveće šibenske fortifikacije. ■

Andrija Nakić je diplomirao jednopredmetni studij arheologije u Zadru 2011., a terensku praksu stekao je još kao student. Nakon diplome postaje voditelj zaštitnih arheoloških istraživanja na lokalitetima diljem Hrvatske. Godine 2021. priključuje se timu Tvrđave kulture Šibenik, i to unutar Odjela za istraživanje i interpretaciju baštine. Bavi se istraživanjem fortifikacija šibenskog kraja te je autor i koautor više radova na tu temu. ■

Dolores Oštrić

Ministarstvo kulture i medija,
Područni konzervatorski ured Rijeka

Grobnički kaštel između obrane i reprezentativnosti: stratigrafija, funkcija i valorizacija

■ Kaštel u Grobniku odražava dinamiku graditeljskog razvoja frankopanskih utvrda nekadašnjega vinodolskog kneštva. Njegov obrambeni sustav naizgled je tipološki raznolik sklop 15. i 16. stoljeća, u koji su integrirani gospodarski, stambeni, administrativni te sakralni sadržaji. Rezultati arheoloških istraživanja pretpostavljaju središnji kasnoantički nukleus, dio sustava Claustre Alpium lularum, no ostale supstrukture kaštela slijede atipične srednjovjekovne obrasce, bez tlocrtne korelacije s očuvanim korpusom ranonovovjekovnog kaštela.

Složena stratigrafija frankopanskih graditeljskih faza rezultat je refortifikacije u vrijeme kneza Stjepana II. Ozaljskog, a potom Bernardina Frankopana, dok grofovi Zrinski, usprkos turskoj opasnosti, naglašavaju reprezentativnu stambenu i sakralnu funkciju sklopa izmještajući upravno-administrativne sadržaje u neposredno urbano okruženje. S komorskom upravom slijedi konfiskacija pokretne imovine i dugo razdoblje materijalne i funkcionalne degradacije.

Rad donosi stratigrafsku analizu kaštela, razmatra komplekularan odnos obrambene funkcije s gospodarskim i upravnim sadržajima te začudan amalgam s reprezentativnim rezidencijalnim i sakralnim prostorima, vrednujući sklop kroz prizmu konzervatorske prakse. ■

Dolores Oštrić, rođena u Rijeci, doktorirala je povijest umjetnosti na Sveučilištu u Zadru, s temom o frankopanskim fortifikacijama na Kvarneru. Viša je stručna savjetnica konzervatorica u Ministarstvu kulture i medija RH. Bavi se istraživanjem, zaštitom i valorizacijom srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih fortifikacija te izlaže na domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima. Autorica je brojnih konzervatorskih studija, znanstvenih članaka te autorica izložbi koje razmatraju probleme očuvanja kulturnih krajolika i dobara. ■

Karla Papeš

Odjel za istraživanje i interpretaciju baštine,
Tvrđava kulture Šibenik

Pisani arhivski izvori o gradnji tvrđave sv. Ivana u Šibeniku

■ Tvrđava sv. Ivana u Šibeniku istaknut je primjer ranonovovjekovne fortifikacijske arhitekture istočnoga Jadrana. Gradnja je započela uoči osmanske opsade 1646. godine. Historiografija je prepoznala važnost tvrđave unutar šibenskoga i mletačkoga obrambenog sustava, no gotovo dva desetljeća njezinih razvojnih faza te kompleksna vojno-politička situacija sredinom 17. stoljeća potiču na daljnja istraživanja. Stoga se ovo izlaganje temelji na dosad neobjavljenim pisanim arhivskim izvorima koji pružaju uvid u organizaciju, tehničke izazove i logističke aspekte prvih godina gradnje tvrđave. Poseban je naglasak stavljen na ulogu vojnih inženjera, vojno-političke odnose u Šibeniku te logistički okvir gradnje u ratnim okolnostima. Time se otvaraju nove perspektive za tumačenje obrambene i prostorne organizacije grada tijekom Kandijskoga rata (1645. – 1669). ■

Karla Papeš rođena je 1995. u Zagrebu. Diplomirala je povijest umjetnosti i kroatistiku. Članica je ERC-ova projekta *AdriArchCult* na Sveučilištu Ca' Foscari u Veneciji, gdje je 2024. doktorirala povijest umjetnosti (*cotutelle* s Filozofskim fakultetom u Zagrebu). Od 2025. zaposlena je na Odjelu za istraživanje i interpretaciju baštine Tvrđave kulture Šibenik. Istražuje fortifikacijsku arhitekturu u kontekstu vojne teorije i traktatistike ranoga novog vijeka, graditeljske prakse istočnoga Jadrana, utjecaj fortifikacija na okoliš i višjezične fortifikacijske nazive. ■

Irena Pauk Sili

Restauratorski odjel Osijek,
Hrvatski restauratorski zavod

Povijesna analiza vojno-civilne utvrde u Osijeku od nastanka do transformacije

■ Nastanak i razvoj grada Osijeka usko je povezan s vojno-strateškim, političkim, gospodarskim i društvenim prilikama. Upravo je skup svih navedenih elemenata razvoja, uz geografski, uvjetovao postupno formiranje velike urbane strukture začete još u 18. stoljeću, koja kasnijih godina poprima longitudinalna obilježja duž desne obale rijeke Drave. Prostorni razvoj grada započeo je izgradnjom baroknog grada – utvrde na temeljima zatečenih povijesnih slojeva kada se stanovništvo podgrađa zbog sigurnosnih razloga seli izvan dometa tvrđavskih topova, zapadno od Tvrđe (Gornji grad), dok se nešto kasnije formiraju naselja izvan topometne potege, istočno (Donji grad) i južno od Tvrđe (Novi grad). Gradske općine Tvrđa (Nutarnji grad), Gornji i Donji grad formalno su ujedinjene 1809. godine. Međutim, nisu ostvareni osnovni preduvjeti za njihovo komunalno i prometno povezivanje.

Nakon gubitka vojne funkcije i statusa upravnog središta koje se prebacuje u razvijeni Gornji grad, Tvrđa u drugoj polovici 19. stoljeća kao monumentalni fortifikacijski spomenik položajno ostaje u središtu gradskog prostora te postaje osnovna prepreka razvoju grada. Dugi niz godina traju pregovori oko preuzimanja vojnog zemljišta u posjed grada, nakon čega slijedi njezino rušenje.

U izlaganju će kroz planove i nacрте biti prikazana kronologija izgradnje i razgradnje fortifikacijskih elemenata osječke Tvrđe od 18. do 20. stoljeća. ■

U Hrvatskom restauratorskom zavodu, Restauratorskom odjelu Osijek, **Irena Pauk Sili** radi od 2001. U svojem stručnom radu temeljno se bavi povijesnoumjetničkim i konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima pokretne i nepokretne kulturne baštine na području Slavonije, Baranje i Srijema. Kao voditeljica istraživanja radila je na velikom broju sakralnih i profanih objekata, među kojima i na projektu *Vukovar – Barokna jezgra*, u sklopu projekta *Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok – Vukovar – Vučedol*. Rezultatima konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i prijedlozima obnove pridonosi očuvanju kulturne baštine, posebice objekata osječke Tvrđe. ■

Josip Pavić

Odjel za istraživanje i interpretaciju baštine,
Tvrđava kulture Šibenik

Castrum, suburbium, burgus: što znamo o šibenskim fortifikacijama i prostornom razvoju prije uspostave mletačke vlasti 1412. godine?

■ Uslijed općenito skromnog broja primarnih izvora o Šibeniku od 11. do 14. stoljeća, prostorni razvoj grada do sada je u literaturi obrađivan na vrlo uvriježen način. Prvi termin kojim je Šibenik opisan (*castrum*) najčešće se definira kao utvrđeni grad koji nije bio biskupsko središte. U najstarijim izvorima bilježe se još dva izraza koja svjedoče o urbanizaciji Šibenika (*suburbium*; *burgus*), za koje se smatra da označavaju područja u neposrednoj blizini tvrđave sv. Mihovila. Tako se Šibenik, navodno koncentričnim razvojem, od tvrđave proširio prvo do morske obale, a potom se do početka 15. stoljeća ukotvio u svoje srednjovjekovne bedeme, zadobivši prostornu formu koju je zadržao do druge polovice 19. stoljeća.

Cilj je izlaganja (re)definiranje pojmova, izvora i spoznaja o najranijim stoljećima Šibenika, posebice onih povezanih s razvojem linija bedema. Konačno se, većinom na temelju postojećih skromnih podataka, pokušava uspostaviti alternativni model prostorne geneze Šibenika. ■

Josip Pavić diplomirao povijest i edukaciju povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Zaposlen je kao voditelj Odjela za istraživanje i interpretaciju baštine u Tvrđavi kulture Šibenik, javnoj ustanovi koja upravlja trima revitaliziranim tvrđavama i drugom kulturnom infrastrukturom u Šibeniku. Član je Upravnog i Stručnog vijeća ustanove od njezina osnivanja 2016. Pohađa doktorski studij na Sveučilištu u Zadru. Autor je i urednik znanstvenih radova, publikacija i izložbi te koautor europskih projekata ili projektnih aktivnosti. ■

Snježana Perojević

Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije
Sveučilišta u Splitu

Pregled utvrđivanja Splita u 17. stoljeću

■ U Splitu su 17. stoljeće obilježila dva istaknuta seta graditeljskih aktivnosti – izgradnja sklopa lazareta i utvrđivanje grada suvremenim obrambenim sustavima. Unosna i uspješna trgovina koja se odvijala u splitskom lazaretu u prvoj polovini 17. stoljeća smješta Split na kartu najvažnijih gradova u posjedu Mlečana. Zaoštavanje političkih prilika i izbijanje Kandijskog rata prisiljava Veneciju da žurno modernizira zastarjeli srednjovjekovni karakter obrane grada, želeći zaštititi lazaret i trgovinu.

Split će se braniti trima zasebnim fortifikacijskim tijelima – tvrđavama Gripe i Bačvice, izgrađenima na strateški važnim uzvisinama u blizini grada, te sustavom obrane same gradske jezgre. Svi ovi dijelovi građeni su kroz više etapa, u žurbi, a na tim radovima sudjelovali su neki od najistaknutijih vojnih inženjera svojeg doba.

Radom se prezentira cjelovit pregled teme utvrđivanja Splita u 17. stoljeću – prikaz svih etapa izgradnje svih triju obrambenih tijela, uz osvrt na ekonomske i društvene okolnosti koje su pridonijele obimnim radovima na utvrđivanju Splita. ■

Snježana Perojević diplomirala je, magistrirala (*Split – izgradnja lazareta*) i doktorirala (*Utvrdjivanje Splita u XVII. stoljeću*) na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Šefica je Katedre za teoriju i povijest arhitekture i umjetnosti na Fakultetu građevinarstva, arhitekture i geodezije Sveučilišta u Splitu. Osim nastavnog, bavi se znanstveno-istraživačkim radom u području graditeljskog naslijeđa, prvenstveno prostorno-povijesnog razvoja grada Splita; temama povezanim s antičkim vodnim sustavima, osobito Dioklecijanovom palačom i Salonom te temom odnosa održivosti, turizma i graditeljskog naslijeđa. ■

Silvija Pisk

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Utvrde u srednjovjekovnim ispravama

■ Velik broj hrvatskih srednjovjekovnih utvrda nije kvalitetno istražen, ni arheološki ni povijesno. Dok arheološka istraživanja obično iziskuju dosta vremena i financijskih sredstava, do povijesnih bi podataka trebalo doći ipak nešto lakše, no izvori nisu uvijek blagonakloni prema istraživaču. Naime, velik dio dokumenata uopće nije sačuvan, a postojeći dokumenti često iziskuju rad u arhivima u Hrvatskoj, Italiji, Mađarskoj i Austriji, s obzirom na to da postoji još pregršt neobjavljene srednjovjekovne građe.

Glavni je cilj ovog izlaganja analiza spomena utvrda u srednjovjekovnim izvorima te predstavljanje podataka koje je moguće iščitati iz njih. Na primjerima pojedinih utvrda (iz različitih hrvatskih regija) pokušat će se odgovoriti na sljedeća pitanja: Kada se hrvatske srednjovjekovne utvrde javljaju u vrelima? U kojim vrelima pronalazimo utvrde? Koliko se često utvrde spominju u vrelima? Kakve podatke o utverdama pružaju izvori? Znači li izgradnja utvrde nužno njezin spomen u izvorima? Pronalazimo li u izvorima podatke o svakodnevicu na utvrđi? ■

Silvija Pisk (1976.) diplomirala je povijest, njemački jezik i književnost te bibliotekarstvo na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i magistrirala i doktorirala. Voditeljica je Zbirke za povijest u Knjižnici Filozofskog fakulteta. Njezini znanstveni interesi usmjereni su na srednjovjekovne utvrde i povijest pavlinskog reda na hrvatskom i srednjoeuropskom prostoru. Od 2006. izvodi izborni kolegij Srednjovjekovne utvrde u Hrvatskoj i Slavoniji na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta te surađuje u nastavi na Vojnom učilištu „Dr. Franjo Tuđman“. Osnivačica je i predsjednica Povijesne udruge Moslavina (od 2002.) te hrvatska predstavica u udruženju *Castrum Bene*. Objavila je znanstvene i popularnoznanstvene radove na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku, monografije *Pustinjaci podno Garić planine* i *Garićgradska kronika* te uredila zbornik *Castrum Bene 16, Castle and Economy*. ■

Frane Prpa

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu

Od Gradine do Meteriza – povijesni razvoj i tipologija osmanskih fortifikacija u gradu Drnišu

■ Zahvaljujući inicijativi Gazi Husrev-bega, Osmansko je Carstvo 1522. godine proširilo svoju vlast na područje Pokrčja (Knin, Drniš i Skradin). Nedugo po osvajanju Drniša, Osmanlije su pristupile adaptaciji i dogradnji tada postojećega srednjovjekovnog utvrđenja. Iako je tvrđava nakon osmanskog osvajanja prošla kroz fazu relativno rane *modernizacije*, tijekom 16. stoljeća Drniš nije bio od veće obrambene važnosti za osmansku vlast u Dalmaciji. Vojna važnost grada Drniša i njemu pripadajuće tvrđave znatno je porasla uslijed vojnih zbivanja u Dalmaciji tijekom 17. stoljeća. Nakon neuspješne osmanske opsade Šibenika 1647. godine, mletačke su vlasti donijele odluku o pokretanju vojnih akcija u unutrašnjosti Dalmacije s konačnim ciljem osvajanja Klisa. Zauzimanje i vojna neutralizacija osmanskog Drniša predstavljali su jednu od ključnih etapa u sklopu navedenih akcija. Kao odgovor na mletačke planove prodora u unutrašnjost, Osmanlije su tijekom 1647. i 1648. poduzele dodatne mjere opreza izgradnjom novoga obrambenog uporišta tipa *šarampov* na zapadnom dijelu grada. Na temelju slikovnih i pisanih povijesnih izvora, u radu će biti donesen povijesni razvoj i tipologija osmanske fortifikacijske arhitekture na području grada Drniša tijekom 16. i 17. stoljeća. ■

Frane Prpa asistent je na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Splitu. Poslijediplomski sveučilišni studij Humanističke znanosti, modul Povijest umjetnosti, upisao je 2023. Svoj stručni i znanstveni interes usmjerio je na prostor unutrašnjosti Dalmacije. Sudjelovao je na nekoliko domaćih i međunarodnih znanstvenih konferencija. Dobitnik je dviju nagrada Filozofskog fakulteta u Splitu: nagrade za poseban uspjeh u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima (2020.) te posebnog priznanja dekanice za izniman doprinos razvoju Filozofskog fakulteta u Splitu (2024.). ■

Borislav Puljić

Ecoplan d.o.o., Mostar

Osmanske fortifikacije Mostara u razdoblju obrane

■ U izlaganju se obrađuje fortifikacijski sustav u Bosni i Hercegovini, graničnim zemljama prema austrougarskoj monarhiji i vencijskoj republici, u razdoblju osmanske okupacije od kraja 15. do kraja 19. stoljeća. Detaljno je obrađena njegova izgradnja u Mostaru na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće.

Praktično, Osmanlije nakon dolaska ne grade fortifikacije već upotrebljavaju zatečene predosmanske građevine kao smještajne objekte, a njihova nova izgradnja počinje tek slabljenjem carstva i prelaskom iz napadnih u obrambene aktivnosti polovicom 17. stoljeća.

Rad obrađuje povijesne okolnosti nastanka osmanskih fortifikacija, kao i njihova opća tipološka obilježja. S obzirom na karakteristike osmanskog društva i države, kao i opću vjersko-civilizacijsku pripadnost i vojnu organizaciju, fortifikacije su bile prirodan i sastavni dio urbane strukture gradova. Na temelju provedenih istraživanja, povijesnih dokumenata, planova i veduta, starih fotografija, rijetkih publikacija, a ponajprije na temelju analize karata i vlastitih terenskih rekognosciranja, rekonstruirana je topografija fortifikacijskog sustava Mostara. ■

Borislav Puljić, rođen u Mostaru 22. travnja 1959., studirao je na Ekonomskom fakultetu 1978./1979. Diplomirao je na Arhitektonskom fakultetu u Sarajevu 1983. Doktorirao je na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu 2012. Član je Hrvatske komore arhitekata i inženjera od 2000. i Akademije arhitektonske umjetnosti i znanosti Hrvatske od 2025.

Četrdesetogodišnje iskustvo stekao je kao voditelj izrade velikog broja arhitektonskih projekata, prostornoplanskih dokumenata i studijske dokumentacije. Objavio je znatan broj znanstvenih radova u području arhitekture i urbanizma. ■

Dubravka Latinčić

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

Krešimir Regan

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb

Srednjoeuropski kašteli u kontinentalnoj Hrvatskoj

■ Srednjoeuropski kašteli u kontinentalnoj Hrvatskoj složene su obrambeno-stambene građevine, koje širom savsko-dravskog međurječja podižu najmoćnije magnatske obitelji hrvatskog i mađarskog srednjovjekovlja te pripadnici crkvene elite i viteških redova. U izvorima ovaj se tip utvrde podjednako javlja pod nazivima tvrđi grad (*castrum*) i kaštel (*castellum*). Tipološki se smatraju podvrstom tvrđog grada (*castrum*). Prema području nastanka (Austrija, Češka), u znanstvenoj literaturi naziva se još srednjoeuropski tip kaštela, burg-kaštel tipa srednje Europe, tvrđi grad-dvorac (njem. *Burgschloss*) i utvrđeni palas. Ovaj tip građevine na područje današnje kontinentalne Hrvatske dolazi posredstvom ugarskih magnatskih obitelji od 14. stoljeća nadalje. Ako su bili građeni u naseljima, nalazili su se na strateški najugroženijem položaju srednjovjekovnoga naselja, neovisno o tom je li ono utvrđeno ili nije. Ako je naselje utvrđeno, ta vrsta utvrda redovito se podizala uz bedeme. Utvrđene rezidencije najčešće imaju kvadratni ili pravokutni tlocrt (Ilok, Osijek, Gorjani, Sveta Elizabeta, Dubica, Čazma, Ludbreg, Varaždinske Toplice i moguće Talovac), no u kontinentalnoj Hrvatskoj nalazimo i takve građevine peterokutnog tlocrta (Ružica) ili višekutnog tlocrta (Đurđevac, Zapolje). Mogli su imati branič-kulu ili više kula, ali jednako su bili građeni i bez njih. U unutrašnjosti se nalazilo veće dvorište omeđeno stambenim, gospodarskim ili stambeno-gospodarskim krilima. ■

Dubravka Latinčić studirala je povijest na Filozofskom fakultetu te geografiju na Prirodoslovno-matematičkome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je diplomirala 1999. Godine 2020. upisala je doktorski studij iz povijesti na hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu. Od 2009. zaposlena je u Osnovnoj školi Jelkovec. Sudjelovala je 2004./2005. godine u radu Povjerenstva Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za izradu Hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda (HNOS) iz predmeta Geografija za osnovnu školu. Od 2005. do 2009. radila je na pripremama za upis na Filozofski fakultet u Zagrebu. Od 2019. vanjska je suradnica u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža. ■

Krešimir Regan 1997. diplomirao je geografiju na Prirodoslovno-matematičkome fakultetu i povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je 2001. magistrirao, a 2006. doktorirao povijest. Godine 2002. diplomirao je za pričuvnog časnika na Hrvatskom vojnom učilištu, a 2018. izabran je u zvanje znanstvenog savjetnika. Od 1999. do 2020. voditelj je arhiva HDZ-a, a od 2000. zaposlen je u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža, gdje je član Znanstvenog vijeća (2009. – 2013.; ponovno od 2018.) te glavni urednik edicije *Leksikon utvrda Hrvatske*. Dobitnik je književne nagrade „Rikard Jorgovanić” za 2018. te Nagrade „Vjekoslav Klaić” za popularizaciju povijesti za 2019. ■

Ana Šverko

Centar Cvito Fisković,
Institut za povijest umjetnosti, Split

Prilozi doprinosu Sanmichelijevih modernizaciji fortifikacija na istočnoj obali Jadrana

■ Na temelju novih analiza i sinteza arhivskih izvora povezanih s djelovanjem Michelea i Giangiolama Sanmichelija u kontekstu venecijanskog posjeda *Stato da mar*, rad donosi nova saznanja o njihovoj ulozi u modernizaciji fortifikacija na istočnoj obali Jadrana tijekom prve polovice 16. stoljeća. Istražuje se više razina planiranja, od teritorijalnog pristupa do zahvata na razini pojedinih gradova i njihovih topografskih cjelina. Posebna se pozornost posvećuje analizi zatečenog stanja i pojedinih prijedloga koji su razvijeni u skladu s renesansnim načelima obrambene arhitekture, od kojih su neki ostali nerealizirani. U radu se predlažu i nova čitanja nekih gradskih prostora kroz prizmu manjih, ali znatnih intervencija koje se mogu pripisati Sanmichelijevima. Time se dodatno rasvjetljava njihova metodologija, kao i utjecaj koji su imali na oblikovanje urbanih struktura. Rad pridonosi širem razumijevanju prelaska prema renesansnim fortifikacijama i njihovu utjecaju na razvoj istočnojadranskih gradova. ■

Ana Šverko arhitektica je i povjesničarka arhitekture, znanstvena savjetnica u splitskom Centru Cvito Fisković Instituta za povijest umjetnosti. Bavi se arhitekturom i urbanizmom klasičnih razdoblja, zaštitom baštine i putopisima, s fokusom na istočni Jadran. Aktivna je u znanstvenom, znanstveno-popularnom, nastavnom i strukovnom području. ■

Tatjana Tkalčec

Institut za arheologiju, Zagreb

Arheološka slika razvoja srednjovjekovnih gradišta na prostoru međurječja Drave i Save

■ Gradišta svojim karakterističnim oblicima predstavljaju tip srednjovjekovnih arheoloških nalazišta u kontinentalnoj Hrvatskoj, lako prepoznatljiv u krajoliku. Uglavnom se sastoje od središnjega povišenog prostora, okruženog jednim ili više obrambenih opkopa i zemljanih bedema. Njihovo je datiranje i funkcionalna interpretacija već osamdesetak godina predmetom stručnih rasprava. Tradicionalna arheološka istraživanja iz 50-ih godina 20. stoljeća smatrala su ih isključivo ranosrednjovjekovnima, datirajući ih u razdoblje od 10. do 13. stoljeća, na temelju analogija sa zapadnoslavenskim gradištima. Suvremena interdisciplinarna istraživanja, međutim, ukazuju na njihovu pripadnost kasnijim razdobljima (od 13. do 16. stoljeća), odnosno na povezanost s nižim i srednjim plemstvom razvijenog i kasnog srednjeg vijeka.

Uz kratak pregled rasprostranjenosti srednjovjekovnih gradišta na području međurječja Drave i Save, kao i pregled rezultata arheološki istraživanih gradišta, u radu će se posebna pažnja posvetiti pitanju postojanja (ili izostanka) elemenata za podizanje gradišta u ranom srednjem vijeku te u razdoblju prijelaza iz ranog u razvijeni srednji vijek na promatranome prostoru. Pri tome će se novije spoznaje srednjoeuropskih istraživača o razvoju brojnih karakterističnih ranosrednjovjekovnih gradišta od 8. do 10. (ali i do 13.) stoljeća na područjima zaposjedanima Zapadnim Slavenima promotriti u kontekstu izostanka ili zakašnjele pojave takvih oblika utvrđenih naselja na područjima Južnih Slavena, odnosno specifično na obrađivanome području dravsko-savskog međurječja. ■

Tatjana Tkalčec znanstvena je savjetnica Instituta za arheologiju. Kao naslovna docentica, dugi niz godina predavala je kolegije iz srednjovjekovne arheologije na diplomskom i doktorskom studiju arheologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Bavi se istraživanjem materijalne kulture i identiteta srednjovjekovnih naselja, utvrda, crkva i groblja, a specijalizirala se za obrambene sustave i fortifikacije srednjovjekovne Slavonije. Vodila je brojne projekte arheoloških istraživanja, od kojih 39 sezona arheoloških iskopavanja srednjovjekovnih utvrda, burgova i gradišta. ■

Josip Višnjić

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

Fortifikacijska arhitektura istarskih srednjovjekovnih feudalnih elita – rezultati istraživanja i obnove u posljednjih 20 godina

■ Izolirane utvrđene rezidencije koje se tijekom srednjeg vijeka grade diljem unutrašnjosti istarskog poluotoka dugo su vremena ostale zanemarene u znanstvenom i konzervatorskom smislu. Situacija se znatno promijenila u posljednjih dvadesetak godina, tijekom kojih je istražen i obnovljen niz utvrda. Zahvaljujući spomenutim istraživanjima gotovo je iz temelja promijenjena percepcija njihova arhitektonskog razvoja te stvoren temelj za interpretaciju svakodnevice njihovih stanovnika.

Arheološki nalazi i arhitektonske analize omogućavaju praćenje pojave i razvoja feudalnih utvrda u Istri najkasnije od 10. stoljeća. U ranijoj fazi razvoja malobrojne i s određenim arhitektonskim specifičnostima, tijekom razvijenoga srednjeg vijeka doživljavaju vrhunac svojeg razvoja. Njihova brojnost raste tijekom 12. stoljeća, a pojava akvilejskih patrijarha na mjestu istarskih markgrofova te dolazak grofova Goričkih na poluotok predstavlja ključne prekretnice u njihovu razvoju.

U predavanju će biti predstavljeni rezultati spomenutih istraživanja, ali i konzervatorsko-restauratorskih radova koji su uslijedili nakon njih. Također, osvrnut će se i na primijenjeni interdisciplinarni pristup, koji povezuje arheologiju, povijesna istraživanja, arhitekturu i konzervaciju, koji se pokazao ključnim za rekonstrukciju složenih razvojnih procesa i otvaranja novih pravca istraživanja unutar širega jadranskog i srednjoeuropskog prostora. ■

Josip Višnjić docent je na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Veći dio karijere proveo je u Hrvatskom restauratorskom zavodu, gdje je bio voditelj Odjela za kopnenu arheologiju i kao konzervator arheolog vodio brojna arheološka istraživanja i projekte obnove spomeničke baštine. Njegov stručni i znanstveni rad usmjeren je ponajprije na istraživanje srednjovjekovnih feudalnih utvrda, osobito u Istri, te na antičku Tarsatiku i kasnoantički obrambeni sustav Claustra Alpium Iuliarum. Tema njegova doktorskog rada bila je *Arhitektonski razvoj istarskih srednjovjekovnih feudalnih utvrda. Primjena metode arheologije arhitekture prilikom analize razvoja utvrda*. U sklopu rada u Hrvatskom restauratorskom zavodu sudjelovao je na brojnim znanstvenim i stručnim skupovima u zemlji i inozemstvu te objavio veći broj radova u domaćim i stranim publikacijama. ■

Ivo Vojnović

Ured Vojnović d.o.o., Split

Dioklecijanova palača i kasnoantičke utvrde na Bliskom istoku

■ Najveći utjecaj na gradnju Dioklecijanove palače došao je iz istočnog dijela Rimskog Carstva. Analizirajući organizacijske i oblikovne elemente vojnih logora s prostora Bliskog istoka i posebno Egipta, možemo zaključiti da su sve te građevine izvedene po sličnom obrascu. Najveći broj kasnoantičkih utvrda, poglavito onih iz Dioklecijanova vremena, sačuvan je u današnjem Egiptu i Jordanu, ali ih ima i u Sjevernoj Africi i Mezopotamiji. Međutim, iako postoje velike sličnosti s vojnim građevinama ovog dijela rimskog svijeta, prostorna je organizacija splitske palače posebna i ne nalazimo je nigdje drugdje. Vjerojatno je tome razlog direktna upletenost Dioklecijana u njezin projekt, kao i sve ono što je ta sjajna građevina morala sadržavati. Ako pogledamo koje je strateške projekte Dioklecijan zamislio i realizirao u relativno kratkom vremenu na istočnom rimskom limesu, od mnogobrojnih utvrda od Palmire pa do Egipta koje su bile povezane jedinstvenom prometnicom, po njemu nazvanom *Strata Diocletiana*, te uz dokazanu strast za građenjem velebnih građevina, možemo mu s velikom dozom sigurnosti pripisati autorstvo u planiranju i izgledu Dioklecijanove palače. ■

Ivo Vojnović rodio se u Splitu 20. studenoga 1959. Diplomirao je 1984. na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 1988. do 2000. je zaposlen u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu. Godine 2002. osniva svoj projektni ured u kojem radi do danas. Glavninu svojih projekata obavlja na istraživanju, dokumentiranju i obnovi graditeljske baštine. Doktorsku disertaciju pod naslovom *Rekonstrukcija izvornog izgleda perimetralnih zidova Dioklecijanove palače* obranio je 2023. na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. ■

Danko Zelić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Utvrdre Dubrovnika na veduti iz Austrijske nacionalne knjižnice u Beču

■ U izlaganju će biti riječi o odnedavno poznatom koloriranom crtežu s prikazom Dubrovnika koji je u dva je navrata u svojim radovima objavila Irena Benyovsky Latin. Premda je u katalogu Kartografske zbirke Österreichische Nationalbibliothek datiran “oko 1700. godine”, na prvi je pogled jasno da crtež prikazuje Dubrovnik prije velikog potresa 1667. godine.

S obzirom na činjenicu da kontekst i vrijeme izrade vedute nisu poznati, analizom sadržaja – u prvom redu konfiguracije sustava gradskih fortifikacija – pokušat će se predložiti vjerojatnija datacija i moguća svrha nastanka bečke vedute te odrediti mjesto tog dragocjenog slikovnog izvora unutar korpusa otprije poznatih povijesnih prikaza grada Dubrovnika. ■

Danko Zelić, znanstveni savjetnik u trajnom zvanju u Institutu za povijest umjetnosti, diplomirao je 1988. godine studij povijesti umjetnosti i arheologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na matičnom fakultetu magistrirao je 1992. godine (*Prostorna organizacija otoka Krka u antici*, mentor: prof. dr. Igor Fisković) i doktorirao 1999. godine (*Postanak i urbani razvoj Šibenika u srednjem vijeku*, mentor: prof. dr. Igor Fisković). Bavi se istraživanjima urbane i urbanističke povijesti hrvatskih srednjovjekovnih centara. ■

Andrej Žmegač

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Rossinijevi crteži dalmatinskih utvrda

■ U izlaganju je riječ o mletačkom vojnom inženjeru Giovanniju Francescu Rossiniju i njegovu obilasku Dalmacije, kamo je bio upućen 1749. godine. Putovanje ga je vodilo iz Zadra duž habsburške i osmanske granice, sve do završetka mletačkog posjeda na jugu, a u povratku brodom duž obale prema ishodišnoj točki. Njegov izvještaj popraćen je crtežima malenih i skromnih ili čak i napuštenih utvrda dalmatinskog zaleđa, ali koje su zbog graničnog područja imale određenu stratešku vrijednost. U pojedinim slučajevima dnevnik Rossinijeva putovanja daje nam i zanimljive informacije o okolnostima obilaska, primjerice koliko je vremena inženjer bio posvetio određenoj građevini. Osim takvih utvrda, fokus njegova zanimanja bio je i na mletačkim konjičkim vojarnama, među kojima registrira kako one starije, često neprikladne, tako i nove, koje dokumentira u raznim stanjima izgrađenosti. Rossinijevi crteži variraju od skicoznih, koji katkad iskazuju i nesumnjivu likovnu vrijednost, do preciznih, posve tehnički izvedenih tlocrta vojarni. ■

Andrej Žmegač znanstveni je savjetnik u Institutu za povijest umjetnosti. Doktorirao je temom o bastionskim utvrdama kontinentalne Hrvatske (1997.). Bavi se pretežito profanom graditeljskom baštinom, a u tom sklopu najviše novovjekovnim utvrdama. Povremeno piše i o modernoj arhitekturi i modernom slikarstvu. Vodio je istraživački projekt o inženjeru Antunu Jančiću i kasnome mletačkom utvrđivanju. U okviru projekta bio je 2019. u Splitu organiziran znanstveni skup *Late Venetian fortification*. ■

Karlovačka Zvezda,
Izveštajni plan, 1779.,
Državni arhiv, Karlovac.

in Geolien. Im Anno 1777. d. 1778. und
Einf. Kaufmanns. Brief. Hedene. 1777.

Nr. 2: Aus dem Dicht Auch nachgeschickte. Gussps. von
dem neuen. Töke. in der ersten von 18. von 18 bis 6.
Nr. 3: Das erweiterte. Eine. Master. sind. gelander. auf

N. 9. Auf einer von Tisch. Supercilium. Supercilium.
In einem anderen. Galen. in der Natur. in der

Nr 28: Wohnung des Generalleutnants Gervais, der
Generals Faur. Nr 29 Generalst. Dole. Dasselbe

Die 23. Krige: Mettenwiler Quart: Land der Stellung
Die 25. Geneser: verheiratet: Die 16. Krige: Geneser

No 20. *Festula ovina* var. *maritima* Guss. et al. ab. *ovina* Guss.
No 21. *Sparganium angustifolium* Michx.
No 22. *Sparganium angustifolium* Michx.

1720. In der Gasse zwischen der Kirche und dem
Bauhof. In der Gasse zwischen der Kirche und dem
Bauhof. In der Gasse zwischen der Kirche und dem
Bauhof.

Th. peruviana Greene 1892

Der angegebene Nachschuß, von dem Kleinen
Stück, bezogen, ist 6. Für zwei Stück, wird belost

Der alte Rappoldts Garten N. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844.

Quartile 7th Group: 100% for Quarters
No. 12. Total first. 100% for Quarters

*yellowish brown, very granular, slender, some
noting. No. 10. The body flattened and pale
above, white. No. 11. Body white, legs*

various Epithetion
 In 17. d. 17. Jany allewylf lunnah. In 18. van Nieuw berce
 Nieuwberce. In 19. d. 19. Jany allewylf lunnah. In 20. van Nieuw berce

1870

Sagittaria arifolia (L.) Steud.

Znanstveni skup

HRVATSKE FORTIFIKACIJE KROZ STOLJEĆA — FORTIKON 2025.

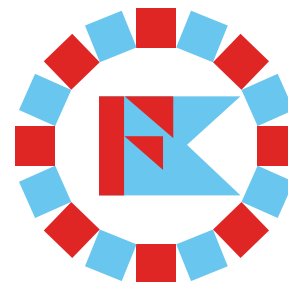
Knjiga sažetaka

Šibenik, 27.–28. studenoga 2025.

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

 TVRĐAVA KULTURE ŠIBENIK

Impressum

IZDAVAČI

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
Tvrdava kulture Šibenik

ZA IZDAVAČE

Katarina Horvat-Levaj
Gorana Barišić Bačelić

UREDNIČA

Darka Bilić

LEKTURA

Dunja Aleraj Lončarić

GRAFIČKI DIZAJN

Mario Aničić

NAKLADA

80 primjeraka

ISPIS I UVEZ

Tiskara Zelina d.d.
Sveti Ivan Zelina

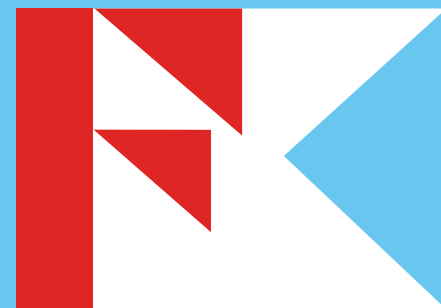
Zagreb—Šibenik 2025.

ISBN 978-953-373-063-9

CIP zapis je dostupan u katalogu
visokoškolskog knjižničnog sustava
u oblaku Bukinet pod brojem
991005913955109366.

Tvrđava sv. Ivana, Šibenik

Znanstveni skup

HRVATSKE FORTIFIKACIJE KROZ STOLJEĆA FORTIKON 2025.

Šibenik,
27.–28. studenoga
2025.

Edukacijski kampus Tvrđava sv. Ivana

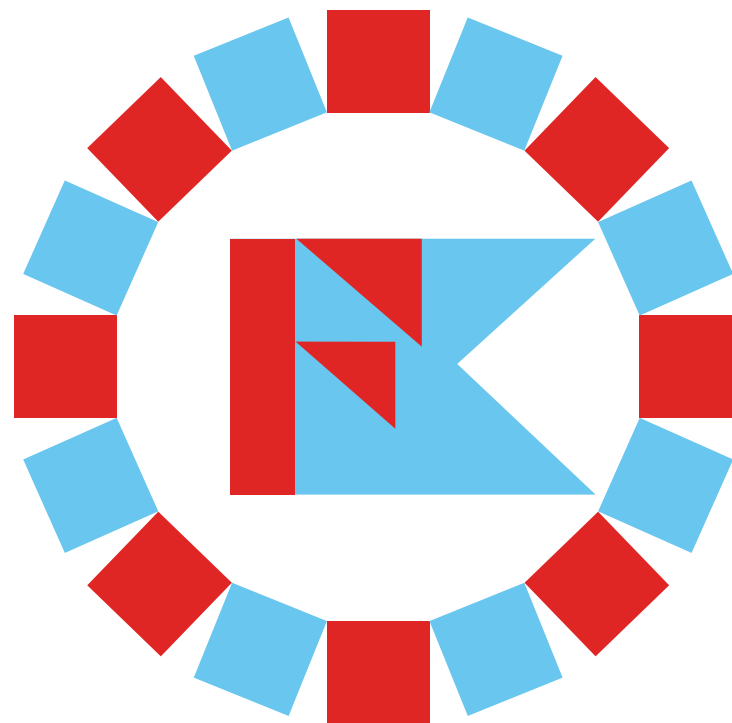
ISBN 978-953-373-063-9

Zagreb—Šibenik

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

 TVRĐAVA KULTURE ŠIBENIK

FORTIKON 2025.